

Vergaderjaar 1990-1991

21 800 XIII

Vaststelling van de begroting van de uitgaven en de ontvangsten van hoofdstuk XIII (Ministerie van Economische Zaken) voor het jaar 1991

Nr. 46

LIJST VAN ANTWOORDEN¹

Ontvangen 22 januari 1991

1 en 2

Onderstaand wordt een beeld gegeven van de meest recente groei-cijfers die zijn ontleend aan de op 20 december 1990 verschenen Economic Outlook van de OESO. Daaruit blijkt dat de cijfers voor de economische groei in het OESO-gebied respectievelijk de groei van de wereldhandel in neerwaartse zin zijn bijgesteld.

	reële BNP groei		
	Nederland	OESO	Groei wereldhandel
1990	3.0	2.8	5.1
1991	2.0	2.0	5.2
1992	2.3	2.5	6.3

3

De verwachtingen van de OESO zijn gebaseerd op de volgende vooronderstellingen:

- Er treden geen veranderingen op in het actuele en aangekondigde economische beleid;
- De prijs van een vat olie bedraagt \$ 27 en blijft in reële termen gelijk;
- De wisselkoersen veranderen niet en zijn gefixeerd op de op 5 november 1990 geldende wisselkoers (dat wil zeggen: \$ 1 = DM 1,49 = f 1,68).

Dat de wereldhandel desondanks vrij sterk blijft groeien, wordt dan verklaard uit de sterke invoervraag die Japan, Duitsland en de olieproducerende landen, exclusief uiteraard Irak en Koeweit, zullen uitoefenen. Japan en Duitsland vanwege de sterk toenemende binnenlandse bestedingen en de olieproducerende landen vanwege de additionele olie-opbrengsten die aangewend zouden kunnen worden voor de financiering van additionele importen.

De resultaten van de Uruguay Ronde zijn niet verwerkt in de voorspellingen van de OESO.

¹ De vragen zijn gedrukt onder kamerstuk 21 800 XIII, nr. 28.

4

Het gaat hier met name om verschijnselen als dumping, namaak, het gebrek aan bescherming van patenten en het hanteren van allerlei non-tariffaire belemmeringen.

In het kader van de Uruguay Ronde wordt daarom onderhandeld over een verbeterde anti-dumping code, over het opstellen van handelspolitieke regels en disciplines ter bescherming van intellectuele eigendomsrechten (TRIP's), alsmede over een verbeterde markttoegang door het aanpakken van non-tariffaire restricties.

5

Het is momenteel niet mogelijk volumetrends in de wereldhandel in diensten aan te geven. Daarvoor ontbreken te veel gegevens en zijn er te grote methodologische verschillen tussen de verschillende rapporteurs.

De ontwikkeling van de wereldhandel in diensten, onderverdeeld in enkele categorieën is weergegeven in het diagram van de begroting (blz. 67). Duidelijk is het afnemende belang van het zeevervoer en het toenemende belang van het reisverkeer en de overige diensten zoals financiële dienstverlening, telecommunicatie e.d.

Het Nederlandse aandeel in de wereldhandel in diensten bedraagt ongeveer 3,7% (voor export en import). Daarmee neemt Nederland de achtste plaats in op de ranglijst van dienstenexporteurs en de zevende plaats op de ranglijst van dienstenimporteurs. In onderstaande tabellen wordt een beeld gegeven van de belangrijkste dienstenlanden.

Belangrijkste exporteurs en importeurs in de wereldhandel in commerciële diensten, 1979-1989

Plaats 1979	1989	Exporteurs	1989 Waarde	Aandeel	verandering in percentage 1989-1979
2	1	Verenigde Staten ^a	102.5	15.7	241
1	2	Frankrijk	67.1	10.3	81
3	3	Verenigd Koninkrijk	47.3	7.2	63
4	4	Bondsrepubliek Duitsland	45.4	7.0	113
6	5	Japan	39.4	6.0	164
5	6	Italië ^b	37.3	5.7	87
9	7	Spanje	25.1	3.8	146
7	8	Nederland	24.4	3.7	64
8	9	België-Luxemburg	23.1	3.5	85
10	10	Oostenrijk	17.2	2.6	105

Plaats 1979	1989	Importeurs	1989 Waarde	Aandeel	verandering in percentage 1989-1979
2	1	Japan	80.5	12.0	195
3	2	Verenigde Staten ^a	78.0	11.7	187
1	3	Bondsrepubliek Duitsland	70.4	10.5	67
4	4	Frankrijk	52.1	7.8	94
5	5	Verenigd Koninkrijk	39.0	5.8	94
7	6	Italië ^b	33.0	4.9	152
6	7	Nederland	24.5	3.7	68
9	8	België-Luxemburg	22.2	3.3	97
10	9	Canada	19.6	2.9	134
11	10	Zweden	14.9	2.2	133

^a Belangrijke veranderingen in de verhoudingen van dienstengegevens deden zich voor in 1981, 1984 en 1986-1988 in de vergelijkingen tussen de cijfers.

^b Schattingen

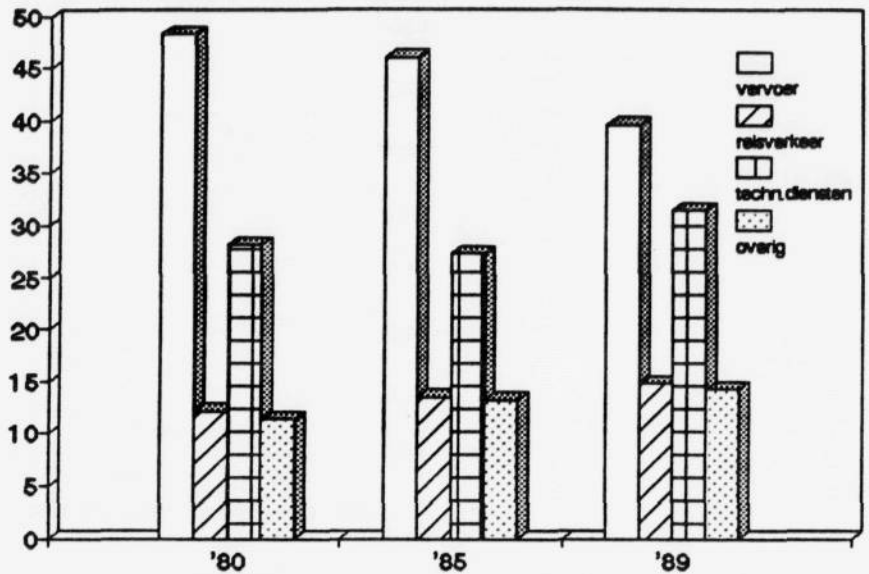
Bron: GATT International Trade 89/90

Ongeveer 17% van de totale Nederlandse uitvoer resp. invoer bestaat uit diensten. Ter vergelijking: de werelddienstenhandel bedraagt 19% van de totale wereldhandel.

De grafieken 1 en 2 geven de samenstelling van de Nederlandse export en import van diensten voor enkele jaren weer.

Grafiek 1

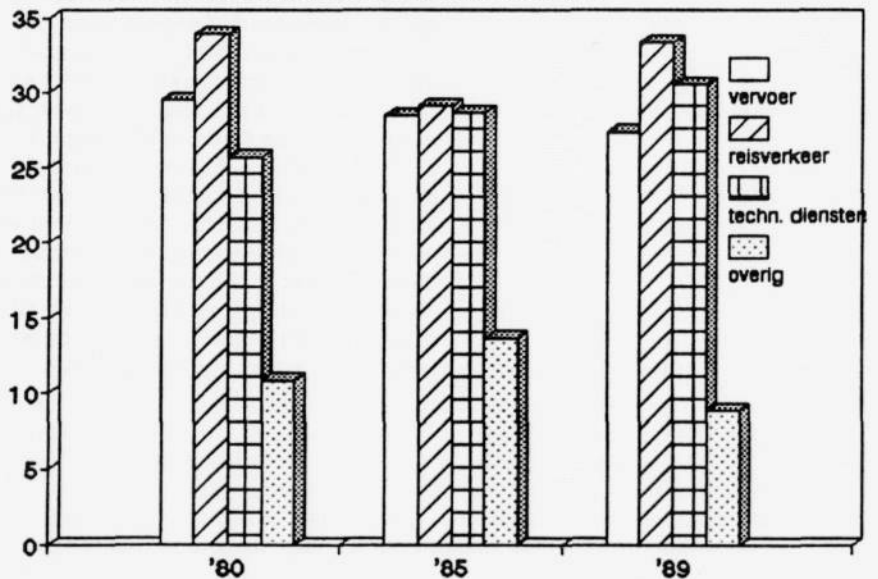
De Nederlandse export van diensten; aandelen

Bron: Jaarverslagen DNB

Grafiek 2

De Nederlandse import van diensten; aandelen

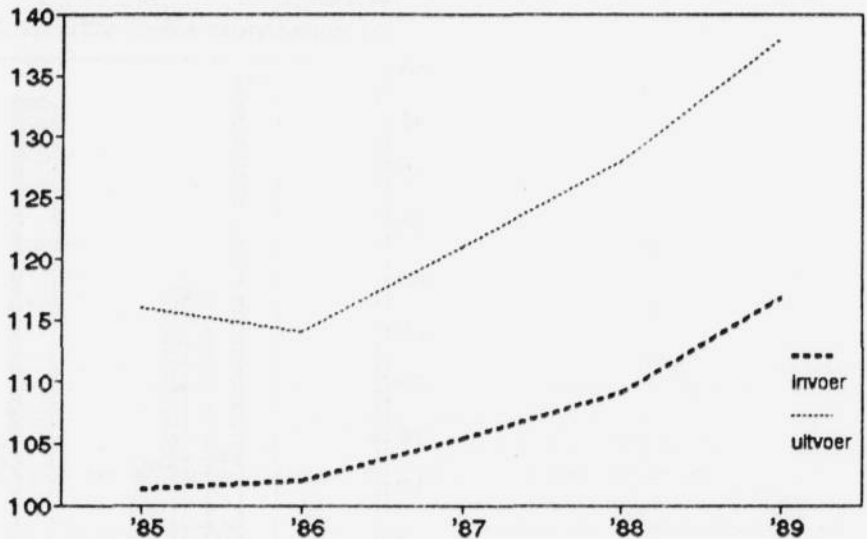

Bron: Jaarverslagen DNB

In grafiek 3 wordt de volume-ontwikkeling van de Nederlandse handel in diensten gepresenteerd.

Grafiek 3

De Nederlandse handel in diensten, volumina
Indexcijfers, 1980=100

Bron: CBS Nationale rekeningen 1989

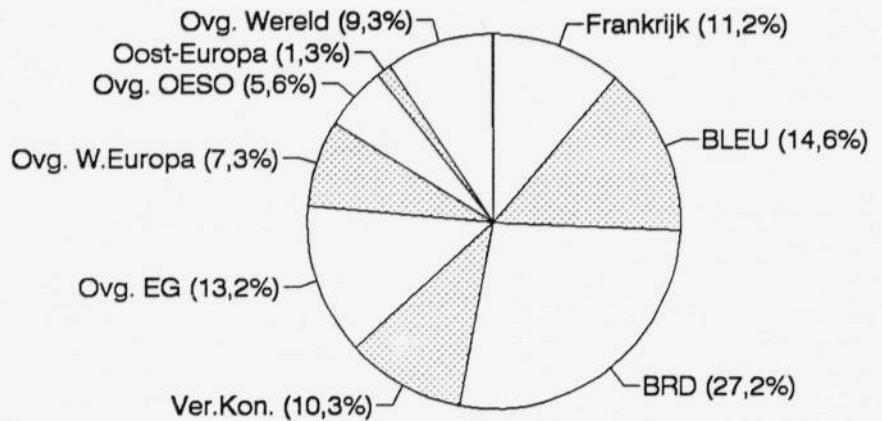
6

De ontwikkeling van de export is afhankelijk van een aantal factoren. Een belangrijke factor is de geografische spreiding van de export en een andere belangrijke factor is de samenstelling van het exportpakket. Beide factoren zeggen op zichzelf evenwel weinig over het concurrentievermogen van het exporterende Nederlandse bedrijfsleven. Relevant is wel dat de Nederlandse export traditioneel sterk op Europa is gericht en veel minder op de buiten Europa gelegen markten. Indien de traditionele Nederlandse afzetmarkten minder snel groeien dan de niet-traditionele afzetmarkten is er, ceteris paribus, sprake van een relatieve achteruitgang van de Nederlandse export.

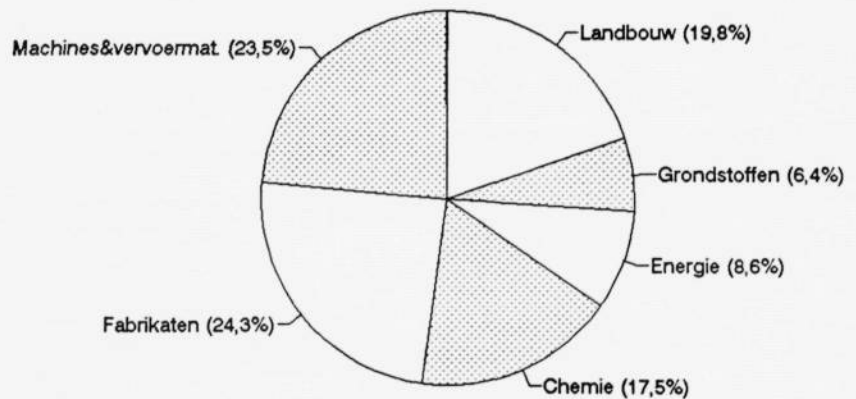
Geconstateerd kan worden dat de groei van de traditionele afzetmarkten van Nederland in de jaren tachtig achterbleef bij die van de niet-traditionele afzetmarkten. Een van de redenen was de achterblijvende economische groei in Europa, terwijl de groei in de Aziatische landen in het afgelopen decennium aanzienlijk was. In dit gebied bevinden zich echter nauwelijks traditionele afzetmarkten. Op grond hiervan werd gesteld dat de geografische spreiding van de Nederlandse export per saldo ongunstig was.

Uit de onderstaande diagrammen blijkt hoe de samenstelling en geografische spreiding van de Nederlandse goederenuitvoer er in de eerste 3 kwartalen van 1990 uit zag. De totale uitvoer bedroeg in de eerste 9 maanden van 1990 f 175 miljard en de invoer f 170 miljard.

**Geografische verdeling NL export,
9 mnd 1990 (aandelen in %)**

**Goederensamenstelling NL export,
9 mnd 1990 (aandelen in %)**

Grote structurele wijzigingen hebben zich in de afgelopen jaren niet voorgedaan; wel langzaam voortschrijdende veranderingen (zie onderstaande tabellen). De export heeft zich in de afgelopen jaren nog meer op Europa en dan met name op de EG geconcentreerd.

De samenstelling van het exportgoederenpakket heeft evenmin grote wijzigingen ondergaan. Het aandeel van de landbouwsector is enigszins afgenomen, vooral ten gunste van de kapitaalgoederensector.

Goederensamenstelling Nederlandse handel, 1988 – 9 mnd 1990. (aandelen in % van de totale in- of uitvoer in dat jaar)

Goederengroep	Invoer Nederland			Uitvoer Nederland		
	1988	1989	9 mnd '90	1988	1989	9 mnd 1990
Landbouw*	13.6	11.4	11.1	20.0	19.6	19.8
Grondstoffen	6.3	6.4	6.0	6.9	6.9	6.4
Energie	9.3	10.4	9.6	8.5	9.1	8.6
Chemie	10.9	11.0	10.7	18.9	18.1	17.5
Fabrikaten	30.8	30.6	31.7	23.5	23.8	24.3
Kapitaalgoederen	29.1	30.1	30.9	22.1	22.6	23.5

Bron: CBS

* Zie noot onder antwoord 11.

Geografische spreiding Nederlandse goederenhandel, 1988 – 9 mnd 1990 (%-aandeel van totale in- of uitvoer in aangegeven jaar)

Land(-engroep)	Invoer uit:			Uitvoer uit:		
	1988	1989	9 mnd 1990	1988	1989	9 mnd 1990
EG (12)	64.3	63.1	63.3	74.6	75.3	76.5
Frankrijk	7.6	7.6	7.7	10.8	10.9	11.2
BLEU	14.7	14.1	13.8	14.7	14.6	14.6
BRD	26.3	25.7	25.7	26.2	25.9	27.2
Italië	3.8	3.7	3.7	6.4	6.5	6.6
Verenigd Koninkrijk	7.7	7.9	8.0	10.8	11.1	10.3
Overig West-Europa	7.2	7.3	7.4	7.6	7.3	7.3
Oost-Europa	2.1	2.3	2.3	1.5	1.6	1.4
Verenigde Staten	7.6	8.4	8.1	4.3	4.6	4.2
Japan	3.2	3.0	3.2	0.9	1.0	0.9
Overig OESO	1.0	0.8	1.0	0.8	0.8	0.5
Afrika	2.8	2.6	2.4	2.8	2.6	2.3
Midden & Zuid-Amerika	2.8	2.7	2.6	1.1	1.1	1.0
Midden-Oosten	3.6	4.3	4.4	1.8	1.8	1.8
Azië	5.1	5.0	5.2	3.6	2.8	2.8
Overig	1.3	0.4	0.1	1.1	1.2	1.8
Totaal	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

Bron: CBS

9 en 10

In de memorie van toelichting wordt gesteld dat voor de toekomst de geografische spreiding wellicht positief kan uitpakken. Hiermee wordt bedoeld dat de geografische spreiding in de toekomst wellicht bijdraagt tot betere exportresultaten. Deze uitspraak is gebaseerd op de volgende overweging.

De Nederlandse export is traditioneel sterk gericht op Europa. Verwacht mag worden dat de economische groei zich met name in Europa positief zal ontwikkelen. Factoren die daaraan bijdragen zijn: de Duitse eenwording, de opening van Midden- en Oost-Europa, de intensivering van het integratieproces in de EG (Interne Markt, EMU en EPU) en de intensievere samenwerking met de EFTA-landen. Voor zover zich in die ontwikkelingen geen knelpunten voordoen zal de huidige geografische spreiding in het voordeel werken van de Nederlandse export.

11

Het woord «relatief» is de sleutel tot de oplossing. In de hieronder weergegeven tabel wordt de samenstelling van het exportpakket van Nederland gepresenteerd voor het jaar 1987 en vergeleken met dat van de OESO. Recentere internationale cijfers zijn nog niet beschikbaar.

Duidelijk is dat in Nederland het aandeel van de landbouwsector relatief groot is en dat het aandeel van de kapitaalgoederensector nog steeds relatief klein is, ondanks de stijging van 21 naar 23% over de periode 1987-1989.

Samenstelling van het Nederlandse en het OESO-uitvoerpakket (in procenten van het totaal, 1987)

	Nederland	OESO
Landbouwprodukten*	21	8
Grondstoffen	6	5
Minerale brandstoffen	9	5
Chemicaliën	18	10
Fabrikaten	25	30
Kapitaalgoederen	21	42

* Ter wille van de vergelijkbaarheid met OESO-cijfers is hier gekozen voor een andere indeling.

12

De Nederlandse export van landbouwprodukten naar Oosteuropese landen is overigens vrij gering van omvang. Ook het Nederlandse aandeel in de importen van Oosteuropese landen is klein. Dat houdt in dat incidentele factoren het beeld sterk kunnen beïnvloeden.

Uit de hieronder gepresenteerde cijfers komt dan naar voren dat de export van veevoeder en in wat mindere mate suiker en zuivelprodukten zijn teruggelopen in 1989 en de eerste helft van 1990. De export van groenten, fruit en in wat mindere mate vis en vleesprodukten is daarentegen toegenomen.

Nederlandse uitvoer van landbouwprodukten naar Oost-Europa (in mln. gld.)

	1987	1988	1989 1e helft	1989 2e helft	1990 1e helft
Levende dieren	5.5	6.0	8.4	9.5	8.4
Vlees en vleesprodukten	16.5	11.3	6.4	72.2	29.2
Zuivelprodukten en eieren	130.1	203.3	169.3	156.7	116.9
Vis, schaal- en weekdieren	16.8	18.2	7.2	27.1	32.0
Granen en graanprodukten	2.4	23.9	14.1	2.5	3.4
Groenten en fruit	21.2	24.9	16.7	12.3	70.5
Suiker en suikerwerken	10.7	17.2	22.1	20.8	10.3
Koffie, thee, cacao, specerijen	43.1	44.3	16.7	22.0	19.1
Veevoeder	121.1	23.7	34.0	22.4	13.3
Bereide voedingsmiddelen	24.2	51.3	32.9	46.4	36.0
Dranken	16.3	19.3	5.3	10.8	12.8
Tabak en tabaksartikelen	15.7	10.6	6.3	12.7	8.9

BEB/SAAB

Bron: CBS

Nederlandse uitvoer van landbouwprodukten naar Oost-Europa (x 1 000 ton)

	1987	1988	1989 1e helft	1989 2e helft	1990 1e helft
Levende dieren	0.3	0.1	0.3	1.1	0.4
Vlees en vleesprodukten	4.3	3.3	2.0	16.2	7.8
Zuivelprodukten en eieren	148.6	161.2	52.9	40.4	34.4
Vis, schaal- en weekdieren	21.4	21.0	3.4	16.0	15.9
Granen en graanprodukten	3.9	112.0	34.4	7.0	3.6
Groenten en fruit	18.0	22.6	14.7	12.1	46.0
Suiker en suikerwerken	6.7	13.8	21.6	17.4	4.0
Koffie, thee, cacao, specerijen	7.9	9.9	3.4	4.3	4.0
Veevoeder	259.1	31.2	50.5	30.9	9.1
Bereide voedingsmiddelen	6.4	11.4	5.6	9.3	7.9
Dranken	8.4	8.9	2.1	4.5	6.1
Tabak en tabaksartikelen	1.5	1.1	0.5	1.0	0.5

BEB/SAAB

Bron: CBS

13

In eerste instantie wordt gedacht aan landbouwprodukten en halffabrikaten, met name bulkgoederen (chemie). Over het algemeen betreft het hierbij vooral relatief laagwaardige produkten dan wel produkten die met behulp van laagwaardige of minder gecompliceerde productieprocessen worden voortgebracht.

Het zal overigens nog wel enige tijd duren alvorens de Oosteuropese landen als grootschalige aanbieders op de wereldmarkt kunnen optreden. Hoogwaardige produkten alsmede produkten die een hoogwaardig productieproces vereisen lijken, gegeven de huidige kwaliteit van de kapitaalgoederenvoorraad in Oost-Europa, vooralsnog geen groot aandeel van het exportpakket van de Oosteuropese landen te gaan uitmaken.

14

De theorieën over verschuivende zwaartepunten in Europa dienen met een zekere scepsis te worden bekeken. Er wordt, mijns inziens ten onrechte, met deze theorieën de indruk gewekt dat goede economische prestaties in bepaalde (zuidelijke) regio's noodzakelijkerwijs ten koste zullen gaan van andere (noordelijke) regio's. Desalniettemin valt niet te ontkennen dat de groei, of groeiverwachting in een regio uitstraling kan hebben op aangrenzende regio's. Zo wordt de groei in de Noordduitse regio in en rond Hamburg direct in verband gebracht met de groeiverwachting in de voormalige DDR en de aangrenzende Oosteuropese landen. Een dergelijke regionale uitstraling is momenteel in Nederland nog niet waar te nemen.

Op termijn kunnen de ontwikkelingen in Duitsland en Oost-Europa voor Nederland evenwel bijdragen tot een versterking van de economie als gevolg van een hogere uitvoer en mogelijke schaal- en concurrentie-effecten. Uit onderzoek van het CPB, waarbij voor alle EG-landen de afstand is berekend tot een gezamenlijke markt bestaande uit de EG én Oost-Europa, blijkt echter dat de ligging van Nederland onverminderd gunstig blijft. Zoals te verwachten ligt Duitsland in het zwaartepunt van een dergelijke uitgebreide markt. Daarna zijn Luxemburg, Nederland en België het meest gunstig gelegen¹.

15 en 16

Het voordeel van grote liberalisatierondes is dat daarin integraal alle voor de handelspolitiek belangrijke onderwerpen aan de orde komen in overleg met een zo groot mogelijk aantal handelspartners. Dit biedt de mogelijkheid dat compromissen kunnen worden gesloten op basis van «pakketten». Indien op een dossier concessies moeten worden gedaan kan dat met een gunstig resultaat bij een ander belang worden gecompenseerd.

De ervaringen sinds Punta del Este hebben evenwel geleerd dat in dit voordeel tevens een zwakheid verscholen zit. Aangezien in grote overleg-rondes de verschillende onderhandelingssterreinen aan elkaar zijn gekoppeld, wordt de bereidheid tot het sluiten van compromissen op het ene terrein al snel afhankelijk van de mate van overeenstemming op een ander terrein. Daardoor kan het gebrek aan consensus op het ene gebied belemmerend werken voor onderwerpen waarover in beginsel geen diepgaande verschillen van mening bestaan. Tegen deze achtergrond is in de memorie van toelichting gesteld dat na afloop van de Uruguay Ronde nog eens nagedacht zou kunnen worden over alternatieve methodes om handelsliberalisatie te bespoedigen. In de toekomst zou het handelspolitieke overleg bij voorbeeld beperkt kunnen worden tot enkele specifieke thema's om zodoende de verschillende dossiers niet al te zeer van elkaar afhankelijk te doen zijn.

Een andere mogelijkheid zou kunnen zijn het bestaande «Trade Policy Review Mechanism» naast een inventariserend ook een meer opera-

¹ CPB, Economisch Beeld 1991, pag. 44-45

tioneel en adviserend karakter te geven. Daarnaast zou kunnen worden bekeken hoe meer coherentie en coördinatie tussen handels-, financiële en monetaire politiek tot stand kan worden gebracht om de effectiviteit van de verschillende beleidsterreinen te vergroten. Voorwaarde hiervoor is evenwel dat de GATT meer op voet van wederzijdse belangstelling met instellingen als Wereldbank en IMF kan opereren.

Tot slot zou overwogen kunnen worden om, zoals dat ook gebeurt in het kader van de Conferentie voor Veiligheid en Samenwerking in Europa, een beperkte maar representatieve groep landen concrete compromis-voorstellen te laten voorbereiden welke vervolgens in een dialoog met de overige verdragsluitende partijen verder uitgewerkt en verbeterd kunnen worden.

17 en 18

Van een daadwerkelijke oprichting van een nieuwe multilaterale handelsorganisatie kan thans nog niet worden gesproken. Wel hebben in juli 1990 zowel de EG als Canada min of meer uitgewerkte ideeën gepresenteerd over het opzetten van een dergelijke organisatie. Canada heeft concrete voorstellen gedaan wat betreft regels, disciplines, immuniteiten, structuur e.d. van de te creëren organisatie. De ideeën van de EG daarentegen vormen meer een aanzet voor het nemen van een principebeslissing over dit onderwerp, terwijl de technische details pas na afsluiting van de Uruguay Ronde zouden moeten worden uitgewerkt.

Beide voorstellen behelzen een algemene kaderovereenkomst van organisatorische aard om daar de uitkomsten van de Uruguay Ronde, mogelijke overeenkomsten inzake de «nieuwe onderwerpen», alsmede de codes uit de Tokio Ronde, onder te brengen.

Zowel de EG als Canada zijn van mening dat een dergelijke kaderovereenkomst alleen organisatorische en institutionele clausules moet bevatten zonder de rechten en verplichtingen onder de GATT en daaraan gerelateerde overeenkomsten te veranderen.

19

Op 23 mei 1990 hebben twaalf landen, waaronder Nederland, besloten het Statuut van de Internationale Nikkel Studie Groep tussen hen in werking te laten treden. Hiermee is de Groep in werking getreden. Tijdens de inaugurele vergadering van de Groep, die van 25–28 juni 1990 in Den Haag plaatsvond, werd besloten het secretariaat van de Groep in Den Haag te vestigen. Dit secretariaat is in oktober jl. met zijn werkzaamheden begonnen.

20

Het partij worden bij de internationale studiegroepen voor tin en koper is voor wat betreft de EG-lidstaten verstraagd doordat een uitgebreide discussie is ontstaan over bevoegdheden en verplichting tot deelname van Lidstaten. In tegenstelling tot de lidstaten die ook reeds bij de onderhandelingen over de Statuten van de twee studiegroepen van een gemengde bevoegdheid zijn uitgegaan, stelt de Europese Commissie dat er sprake is van een exclusieve bevoegdheid van de Gemeenschap op basis van artikel 113 van het EEG-verdrag. In de Statuten van de studiegroepen is met betrekking tot de structuur echter uitgegaan van gezamenlijke deelname van Gemeenschap en lidstaten. Zo zijn de handelsaandelen van de lidstaten bepalend voor het aantal stemmen dat iedere lidstaat heeft bij de besluitvorming. Deelname van de lidstaten is in een dergelijke structuur dus van belang voor het bereiken van het vereiste totale handelsaandeel voor de inwerkingtreding van de studiegroepen. Naar aanleiding van de mededeling van verschillende lidstaten, dat zij geen partij bij de betrokken studiegroep zullen worden, is de vraag naar voren gekomen, of er uit hoofde van het EEG-verdrag geen verplichting bestaat om aan de studiegroepen deel te nemen. Er lijkt

thans overeenstemming bereikt te kunnen worden over het volgende compromis: Zonder vaststelling van de juridische basis zullen de Gemeenschap en de lidstaten in het kader van de studiegroepen gezamenlijk optreden. Hiertoe zullen praktische werkafspraken worden gemaakt. Het staat de lidstaten voorts vrij om al dan niet deel te nemen. Te verwachten is dat de Raad op korte termijn een besluit in deze zin zal nemen. Op basis daarvan kunnen de Gemeenschap en de lidstaten (w.o. Nederland) dan spoedig partij worden bij de studiegroepen.

Door de deelname van de EG en een aantal lidstaten zal echter nog niet aan de vereisten voor de inwerkingtreding van de studiegroepen zijn voldaan. Hopelijk zal hierdoor wel de deelname van andere landen worden gestimuleerd.

Voor wat de tin-studiegroep betreft, zijn belangrijke producentenlanden, zoals Maleisië, Indonesië en Thailand reeds partij, maar is deelname van andere producentenlanden, zoals Bolivia, Brazilië en China, nodig om de inwerkingtreding van de studiegroep mogelijk te maken.

Over de koper-studiegroep kan worden vermeld dat belangrijke producentenlanden, zoals Chili, de VS, China en Peru, reeds partij zijn, maar dat voor de inwerkingtreding de deelname van andere producentenlanden, zoals Zaïre en Zambia, nodig is. Voor wat de consumentenlanden betreft, is naast de deelname van EG-lidstaten de deelname van Japan voor beide studiegroepen van belang. Als consumentenland heeft de VS laten weten niet aan de tinstudiegroep te zullen deelnemen.

21

Internationale Koffie-overeenkomst

De belangrijkste consequentie was de derving van inkomsten. De gezamenlijke producentenlanden hebben in het jaar volgend op het buiten werking stellen van de overeenkomst ca. US \$ 6.5 miljard aan exportopbrengsten ontvangen.

De gemiddelde exportopbrengsten van de vijf voorafgaande jaren bedroeg ca. \$ 10 miljard. Sinds het buiten werking stellen van de overeenkomst valt namelijk een harde concurrentie waar te nemen op de internationale koffiemarkt, waarbij vrijwel alle koffieproducenten hebben getracht de derving aan inkomsten te beperken door een toename van de afzet. Dit heeft een aanzienlijke prijsval tot gevolg gehad. Voor de belangrijkste landen of groepen van landen heeft dit de volgende consequenties gehad.

Door een grotere belangstelling voor de milde kwaliteiten koffie uit Colombia en voornamelijk de Middenamerikaanse staten, zijn met name deze landen erin geslaagd hun afzet te vergroten. De toename in hun marktaandeel zal hierdoor ook van meer structurele aard zijn. Voorts is ook Indonesië, als robusta-koffie producerend land succesvol geweest met de vergroting van de export. Interne politieke en economische beleidswijzigingen hebben invloed op de positie van de Braziliaanse koffiesector.

De groep van landen die tot nu toe echter de meeste problemen heeft ondervonden is die van de Afrikaanse landen, die overwegend robusta-koffie produceren. Logistieke problemen en achterblijvende verzorging van de koffiestruiken al gevolg van de lage prijzen, hebben de meeste van deze landen parten gespeeld. Voorts zullen de Afrikaanse landen in toenemende mate concurrentie ondervinden van Aziatische koffieproducenten die tot uitbreiding van de produktie overgaan zoals Vietnam, Thailand en de Filipijnen.

Internationale Cacao-overeenkomst

Aangezien de economische bepalingen van de Internationale Cacao-overeenkomst in maart 1990 buiten werking zijn gesteld, is er nog te weinig tijd verstreken om de consequenties hiervan volledig te kunnen overzien. Vooralsnog lijken de gevolgen minimaal. In dit kader zij er aan

herinnerd, dat de Internationale Cacao-overeenkomst, in 1986 toen de economische bepalingen wel operationeel waren, door tal van problemen met betrekking tot de financiering van prijsstabiliseringsmaatregelen in feite geen of nauwelijks invloed heeft kunnen uitoefenen op het verloop van de cacao-prijzen.

De cacao-prijs heeft sinds het buiten werking stellen van de economische bepalingen lichte schommelingen vertoond die voornamelijk waren toe te schrijven aan onzekerheid over de politieke stabiliteit in het grootste cacao-producerende land Ivoorkust en de mogelijke gevolgen daarvan voor de cacao-export.

Overigens lijken de belangrijke producentenlanden Maleisië en Indonesië, nu de economische bepalingen buiten werking zijn gesteld en de activiteiten van de Internationale Cacao Organisatie zich concentreren op promotie, onderzoek en kwaliteitsverbetering, thans meer belangstelling te hebben voor eventuele toetreding tot de overeenkomst.

22

Bij het kandidaatstellen van Amsterdam voor de zetel van het Gemeenschappelijk Fonds voor Grondstoffen (GFG) is door de Regering en de Gemeente Amsterdam voor een periode van 6 jaar (tot 15 september 1995) gratis kantoor- en vergaderruimte toegezegd, alsmede een financiële bijdrage voor de inrichting van de kantoorruimte. Op grond hiervan is de totale financiële bijdrage vastgesteld op f 2 500 000, als volgt onderverdeeld:

1. Huur kantoorruimte	f 1 300 000
2. Huur vergaderruimte	f 840 000
3. Financiële bijdrage inrichting	f 360 000
	<u>f 2 500 000</u>

Inzake de lastenverdeling kan worden vermeld dat Rijk en Gemeente Amsterdam ten aanzien van de drie posten verschillende schema's zijn overeengekomen, waarbij voor het totaal de formule 50% – 50% als uitgangspunt is aangehouden. Voor wat het Rijk betreft worden de lasten gezamenlijk door de Ministeries van Economische Zaken en Buitenlandse Zaken/Ontwikkelingssamenwerking gedragen.

23

De totale omvang van de vrijwillige bijdragen bedroeg eind 1990 \$ 49,760 mln. Dit was als volgt verdeeld:

Japan	\$ 37,190 mln.
Zwitserland	\$ 2,341 mln.
Finland	\$ 2,000 mln.
Frankrijk	\$ 2,000 mln.
VK	\$ 1,563 mln.
Denemarken	\$ 1,004 mln.
Italië	\$ 1,000 mln.
VS	\$ 1,000 mln.
Nederland	\$ 0,916 mln.
Zweden	\$ 0,386 mln.
Noorwegen	\$ 0,342 mln.
Overige	\$ 0,018 mln.
Totaal	<u>\$ 49,760 mln.</u>

24

De Internationale Tropisch Hout Organisatie beoogt haar doelstellingen te bereiken via consensusbesluiten van de ITHO-Raad, waarin zowel houtproducerende als houtconsumerende landen zitting hebben. Gebleken is dat de houtproducerende landen in het overleg niet ongevoelig zijn voor druk vanuit de consumerende landen om versneld te komen tot een duurzaam beheer van hun bossen. Mocht dit proces echter in hun ogen leiden tot te grote sociaal-economische conse-

quenties dan blijkt verdere pressie te stuiten op de claim dat hun soevereiniteit in het geding is.

Een effectiever instrument om hen daadwerkelijk aan te zetten ITHO-afspraken in de praktijk te brengen, lijkt daarom de door de consumentenlanden verschaft projecthulp. Door het opvoeren van de vrijwillige bijdragen voor onderzoek en demonstratieprojecten, die aansluiten bij en uitvoering geven aan de beleidsafspraken gemaakt in ITHO-verband, zou het bereiken van de doelstellingen van de ITHO aanzienlijk kunnen worden versneld.

Met bepaalde landen bilaterale overeenkomsten sluiten, lijkt niet alleen in te druisen tegen de geest van de Internationale Tropisch Hout Overeenkomst, maar zou ook de positie van Nederland als aanvaardbare gesprekspartner in ITHO-verband voor de landen waarmee geen overeenkomst zou worden gesloten, in gevaar kunnen brengen.

25

Op 19 december 1990 is in een ministeriële bijeenkomst EG-EVA een tussentijdse balans opgemaakt van de onderhandelingen over de Europese Economische Ruimte (EER), die inmiddels een half jaar duren. Hoewel duidelijk is dat beide partijen (de EVA en de EG ieder sprekend met één stem) op een aantal belangrijke punten nog geen overeenstemming hebben bereikt, overheerste tijdens de ministeriële bijeenkomst het optimisme. In een gezamenlijke verklaring hebben de ministers de nadruk gelegd op de vorderingen die tijdens de onderhandelingen zijn gemaakt. Zij hebben nogmaals de wens uitgesproken de onderhandelingen voor de zomer van 1991 af te ronden, opdat het EER-akkoord op 1 januari 1993 in werking kan treden.

Opgemerkt kan worden dat, hoewel zich in de Scandinavische EVA-landen, met Zweden voorop, een tendens aftekent richting toetreding tot de EG, deze landen, evenals de EG, een grote betekenis blijven hechten aan een spoedige totstandkoming van de EER.

Als positief resultaat van de onderhandelingen kan genoemd worden dat er een grote mate van overeenstemming bestaat over het relevante communautaire acquis (vier vrijheden). Onder voorwaarde van bevredigende regelingen voor EER-besluitvorming, overgangperiodes en vrijwaringsclausules heeft de EVA zich bereid verklaard om bijna alle verzoeken om permanente uitzonderingen op het acquis in te trekken. Tevens lijkt de EVA in toenemende mate bereid om de tweepijler-benadering van de EG over te nemen, dat wil zeggen om op bepaalde terreinen (bij voorbeeld mededinging) eigen EVA-instellingen op te richten met bevoegdheden die overeenkomen met die van de Europese Commissie. Op het gebied van de EER-besluitvorming tekent zich eveneens een convergentie van ideeën af, zonder dat de autonomie van de interne EG-besluitvorming wordt aangetast. Het gaat hier met name om een informatie- en consultatie-procedure die moet voorkomen dat de EVA voor een fait accompli wordt geplaatst bij de ontwikkeling van interne EG-regelgeving op terreinen die ook voor de EER relevant zijn.

26

De belangrijkste, door EZ ondersteunde, handelsbevorderende contacten vonden plaats in het kader van deelname aan vakbeurzen (Polen, Tsjechoslowakije, USSR) op terreinen als de agro-industrie, milieutechnologie, medische technologie en scheepsbouw (toelevering). Daarnaast werden enkele multisectorale groepsreizen georganiseerd (Tsjechoslowakije, USSR).

Onderstaande tabel geeft een volledig overzicht van missie-achtige activiteiten richting Oost-Europa in 1990

Land	Activiteit	Sector	Omschrijving
DDR	Informatiestand	Diversen	Leipziger Frühjahrsmesse
DDR	Informatiestand	Diversen	Leipziger Herbstmesse
DDR	Seminar	Bouw & Constructie, consultancy, projecten	Ondersteuning gastsprekers voor seminar t.t.v. HCB en deelname aan bouwbeurs in Berlijn
Polen	Vakbeurs	Overige licht ind.	Warsaw Book Fair
Polen	Presentatie	Scheepsbouw en toelevering	Holland-ontvangst op de Balt-expo-beurs
Polen	«decision makers»	Milieureinigingstechnologie	Delegatie t.t.v. Aquatech en Envirotech-beurzen
USSR	Collectieve zakenreis	Medische technologie	Collectieve zakenreis t.t.v. Public Health Fair
USSR	Vakbeurs	Energie/electriciteit	Neftegaz
USSR	Collectieve zakenreis	Diversen	Multisectorale groepsreis
USSR	Vakbeurs	Agro-industrie	Selkhoztehnika (agro-industrie)
CSFR	Diversen	Diversen	Infostand en receptie t.t.v. machinebeurs
CSFR	«Decision makers»	Milieureinigingstechnologie	Delegatie t.t.v. Aquatech en Envirotech-beurzen
CSFR	Collectieve zakenreis	Diversen	Multisectorale groepsreis

27

Onder normalisatie van de handelspolitieke betrekkingen wordt in dit verband verstaan de overgang van een verdragsloze naar een bij overeenkomsten geregelde handelspolitieke relatie tussen de EG en de afzonderlijke Midden- en Oosteuropese landen (zie vraag 28). Bij de op blz. 68 gegeven schattingen over de omvang van de handel bij een normaal verkeer is bedoeld het handelsverkeer tussen landen met een open markteconomie.

28

In chronologische volgorde zijn handels- en samenwerkingsovereenkomsten gesloten met Hongarije, Polen, USSR, Bulgarije, Tsjechoslowakije en Roemenië. Al deze overeenkomsten zijn thans van kracht uitgezonderd de overeenkomsten met Roemenië, die op 22 oktober 1990 werd ondertekend.

In december jl. vonden de eerste onderhandelingen over associatie-overeenkomsten plaats met respectievelijk Polen, Hongarije en Tsjechoslowakije.

29 en 30

Als belangrijke doelstellingen van de associatie-overeenkomsten kunnen worden gezien het scheppen van politieke en economische stabiliteit, het betrekken van genoemde landen bij het ruimere proces van Europese integratie, het optimaliseren van het handels- en investeringsklimaat en het ondersteunen van de hervormingsprocessen.

De overeenkomsten zullen voorzien in een politieke dialoog en op langere termijn in een vrij verkeer van goederen, diensten, kapitaal en werknemers, naast verdieping van economische, financiële en culturele samenwerking.

Toepassing van genoemde vier vrijheden zal, met inachtneming van het wederkerigheidsbeginsel, geleidelijk en deels gefaseerd plaatsvinden naar gelang de voortgang van het hervormingsproces, in het bijzonder de introductie van een functionerend markteconomisch stelsel.

In de beginfase zou de Gemeenschap de toegang tot de markt sneller kunnen liberaliseren dan de associatie-partners zolang deze hun internationale concurrentiepositie niet voldoende hebben versterkt. Onder de

lopende Handels- en Samenwerkingsakkoorden werden de kwantitatieve invoerbependingen voor Hongarije, Polen en Tsjechoslowakije reeds opgeheven of geschorst, uitgezonderd die voor textiel- en EGKS-produkten, terwijl de toekenning van het Algemeen Preferentieel Systeem de toegang tot de EG-markt nader vergemakkelijkt.

Duits-Russische afspraken staan los van de associatieovereenkomsten waarover door de EG nu wordt onderhandeld.

31

Oosteuropese landen zullen daadwerkelijk het bewijs moeten leveren dat zij vastbesloten zijn de beginselen van de rechtsstaat en de mensenrechten te eerbiedigen, een meerpartijensysteem in te voeren, vrije en geheime verkiezingen te houden en hun economie te liberaliseren om deze zo snel mogelijk in een markteconomie te kunnen omzetten.

Hongarije, Polen en Tsjechoslowakije hebben op bovengenoemde terreinen reeds voldoende vooruitgang gebracht en met deze landen zijn de onderhandelingen over een associatie-overeenkomst dan ook begonnen.

32

Tijdens de overgangsfase naar een markteconomisch stelsel dient sprake te zijn van steeds verder afnemende staatsinterventie. Een dergelijke interventie, bij voorbeeld door de verlening van subsidies, zou tot oneerlijke concurrentie kunnen leiden en dreigende marktverstoring. Onder de lopende handels- en samenwerkingsakkoorden is via een vrijwaringsclausule voorzien in de mogelijkheid tegen marktverstoringen op te treden. Dat wordt ook voorzien bij de associatie-overeenkomsten.

Anderzijds wordt met de reeds plaatsvindende afbouw van kwantitatieve invoerrestricties en de onder de associatieovereenkomsten verder door te voeren afbraak van invoertarieven de toegang tot de EG-markt verbeterd.

33

Als belangrijkste exportfaciliteit dient genoemd te worden de exportkredietverzekering. De voorwaarden die Nederland met betrekking tot het exportkredietverzekeringsbeleid hanteert wijken in het algemeen weinig af van die van andere westerse landen. Met betrekking tot Polen en Bulgarije, voor welke landen de Nederlandse kredietverzekering via de NCM onmogelijk is, zijn enkele van deze landen echter bereid exportkredieten onder bepaalde voorwaarden te verzekeren. Om enigszins te voorzien in het ontbreken van deze mogelijkheid is een faciliteit ingesteld voor verzekering tegen de risico's van leasing van kapitaalgoederen (zie ook vraag 39).

Op het stuk van de bevordering van investeringen in Oost-Europa beschikt een aantal westerse landen in het kader van hun bilaterale hulpprogramma's over faciliteiten die de risico's voor de particuliere investeerder beperken (verzekering van politieke en/of commerciële risico's) of de mogelijkheden van investeren verruimen (beschikbaarstelling risicodragend kapitaal). Een juist inzicht in de voorwaarden waaronder en de omvang waarin deze faciliteiten beschikbaar komen is niet voorhanden. Voor een indicatie van de hulpstromen naar Oost-Europa zij verwezen naar onderstaand overzicht.

«Relatieve positie** van Nederland in het hulpbeleid t.a.v. Oost-Europa in 1990»

	Schenkingen	Exportkrediet verz. Polen ⁺ *	Investerings- faciliteiten	Kredieten ⁺
VS	1454,4	419,4 P+H alleen kort	CR : ja PR : ja PF : ja	120,7
VK	571	kort beleid	CR : nee PR : ja PF : nee	geen
BRD	456	k. 335 ml. 2420	CR : ja ¹ PR : ja PF : nee	3795
Italië	354	680	CR : ja PR : ja PF : ja	86,5
Japan	264,8	595	CR : ja PR : ja PF : nee	1800
Zweden	208	heel O-E	CR : nee PR : ja PF : nee	---
Canada	155,55	k.revolverend 32	CR : nee PR : ja PF : nee	34
Frankrijk	70	k. 100 ml. 1 000	CR : ja PR : ja PF : nee	300
Noorwegen	53	50	CR : ja PR : ja PF : nee	---
Nederland	37,3	dicht wel leasing	CR : nee PR : nee PF : nee	geen
Denemarken	16,6	kort open	CR : ja PR : ja PF : ja	1,2
Oostenrijk	14	285	CR : ja PR : ja PF : nee	---

** In aanmerking moet worden genomen dat het overzicht slechts een indicatie is van de hulpstromen naar Oost-Europa op basis van gegevens uit verschillende bronnen.

⁺ Bedragen uitgedrukt in f mln.

* Waar het Nederlandse Exportkredietverzekeringsbeleid grosso modo spoort met dat van andere landen, wijkt het sterk af met betrekking tot Polen.

n.b. Tevens wijkt het kredietverzekeringsbeleid ten aanzien van Roemenië af. In diverse landen is dit beleid met betrekking tot Roemenië in beweging.

¹ Verzekering op Länderniveau

PF = participatiefonds voor risicodragend kapitaal

CR = verzekering commercieel risico

PR = verzekering politiek risico

k = korte termijn

ml = middellange termijn

--- = geen gegevens

De faciliteiten zijn er in het bijzonder op gericht de investeringen van het westerse midden- en kleinbedrijf in de Oosteuropese landen te stimuleren, gezien het belang dat aan deze sector in die landen zelf dient te worden toegekend bij de herstructurering van de economie.

34

Zoals gesteld (vraag 33) bestaat niet voldoende inzicht in de voorwaarden waaronder deze faciliteiten ter beschikking worden gesteld, zodat evenmin valt na te gaan hoe deze zich verhouden tot de Europese mededingingswetgeving.

35

Ten behoeve van het zaken doen met Oost-Europa zijn en worden investeringsbeschermingsovereenkomsten gesloten (zie ook het

antwoord op vraag 36). Voorts wordt een verzekeringsmogelijkheid voor niet-commerciële risico's uitgewerkt (zie vraag 37) en worden drempelverlagende instrumenten in het leven geroepen (zie vraag 38). Ook is een leasingfaciliteit in het leven geroepen (zie vraag 39).

36

Nederland heeft met Roemenië, Bulgarije, Hongarije en de Sovjet-Unie een investeringsbeschermingsovereenkomst gesloten. De onderhandelingen met Tsjechoslowakije en Polen worden naar verwachting in 1991 afgerond.

Een overzicht van de overige door Nederland gesloten investeringsbeschermingsovereenkomsten wordt onderstaand gegeven.

	Ondertekening	In werking getreden	Laatstelijk Tractatenblad	Medegelding N.A.	Aruba
Bulgarije ⁺	08-03-1988	24-05-1990	1988, 50	geen	wel
China ⁺	17-06-1985	01-02-1987	1985, 104	geen	geen
Egypte ⁺	30-10-1976	01-01-1978	1977, 168	wel	wel
Filippijnen	27-02-1985	01-10-1987	1987, 178	geen	geen
Ghana	31-03-1989	--	1989, 67	geen	?
Hongarije ⁺	02-09-1987	01-06-1988	1987, 172	geen	wel
Indonesië*	07-07-1968	17-07-1971	1971, 165	wel	wel
Ivoorkust	26-04-1965	08-09-1966	1972, 21	wel	wel
Jamaica	geparafeerd 1990				
Jemen (Noord)	18-03-1985	01-09-1986	1985, 85	geen	geen
Joegoslavië ⁺	16-02-1976	01-04-1977	1977, 36	wel	wel
Kameroen*	06-07-1965	07-05-1966	1973, 107	wel	wel
Kenya*	11-09-1970	11-06-1979	1979, 99	wel	wel
Korea (Zuid) ⁺	16-10-1974	01-06-1975	1975, 53	wel	wel
Maleisië*	15-06-1971	13-09-1972	1972, 99	wel	wel
Malta	10-09-1984	01-07-1985	1985, 91	geen	geen
Marokko*	23-12-1971	27-07-1978	1978, 94	wel	wel
Oeganda*	24-04-1970	--	1970, 87	wel	wel
Oman ⁺	19-09-1987	01-02-1989	1988, 42	geen	wel
Pakistan*	04-10-1988	01-10-1989	1988, 149	geen	wel
Roemenië ⁺	27-10-1983	01-10-1984	1984, 106	wel	wel
Senegal*	12-06-1965	23-05-1967	1981, 139	wel	wel
Singapore*	16-05-1972	07-09-1973	1973, 136	wel	wel
Soedan*	22-08-1970	27-03-1972	1972, 52	wel	wel
Sri Lanka	26-04-1984	01-05-1985	1985, 57	wel	wel
Tanzania*	14-04-1970	28-07-1972	1972, 100	wel	wel
Thailand*	06-06-1972	03-03-1973	1973, 26	wel	wel
Tunesië	23-05-1963	19-12-1964	1972, 75	wel	wel
Turkije	27-03-1986	01-11-1989	1986, 53	geen	wel
Uruguay	22-09-1988	--	1988, 148	wel	wel
USSR	05-10-1989	--	1989, 162	wel	geen
Totaal	31	26			

* Inclusief economische (en technische of technologische) samenwerking.

+ Met dit land is tevens een economische samenwerkingsovereenkomst gesloten.

37

Vermoedelijk zal het begin 1991 mogelijk worden politieke risico's, zoals nationalisatie, verhindering van repatriëring van kapitaal en lokale oorlog, bij de NCM te verzekeren overeenkomend met de bestaande verzekeringsmogelijkheden voor ontwikkelingslanden krachtens de Wet Herverzekering Investerings (WHI). Deze verzekeringsmogelijkheid is beperkt tot de landen waarop het bilaterale ondersteuningsprogramma is gericht. Naast genoemde landen zijn dit Joegoslavië en Roemenië. Op deze landen is echter nu reeds dekking onder de WHI mogelijk.

38

Naar het voorbeeld van het Sectorprogramma Industriële Ontwikkeling voor ontwikkelingslanden wordt een nieuwe regeling (IBTA) ontwikkeld waarmee investeringsbevorderende activiteiten kunnen worden ontplooid en technische assistentie kan worden verleend. De daarvoor in het leven

te roepen instrumenten zijn gericht op het verlenen van een financiële bijdrage voor haalbaarheidsstudies, proefprojecten, demonstratie- of modelprojecten, missies en seminars, tijdelijke management en technische assistentie, alsmede arbeidsplaatsgerichte training en opleiding. De verwachting is dat de regeling begin 1991 van start zal gaan.

39 en 50

Het verzekeren van financiële risico's verbonden aan leasetransacties met betrekking tot kapitaalgoederen van Nederlandse oorsprong die naar Polen en Bulgarije worden geëxporteerd is vanaf begin 1991 mogelijk. Vanaf 1 oktober jl. kon het bedrijfsleven een aanvraag indienen bij de NCM Credietverzekering voor Oost-Europa N.V., een 100% dochter van de Nederlandsche Credietverzekering Maatschappij N.V.. Inmiddels hebben enige tientallen bedrijven belangstelling getoond en er is voor een bedrag van ca. f 4 mln. aan aanvragen bij de verzekeraar in behandeling. Deze aanvragen hebben alle betrekking op Polen.

De herverzekering is in handen van de Stichting Economische Samenwerking Nederland Oost-Europa, aan de oprichting waaraan de Kamer zijn goedkeuring hechtte (Kamerstukken II 1990-1991, 21 937, nr. 1).

40 en 41

Voor de omschrijving van dit programma wordt verwezen naar de Staatscourant van 8 mei 1990, nr. 28.

Onderstaand wordt een globaal overzicht van de projecten, uitgesplitst naar land, gegeven. Bij programma's die op meerdere landen betrekking hebben heeft derhalve een toerekening naar ieder individueel land plaatsgevonden.

Land	Aantal projecten	Bedrag in f mln.
Polen	72	16,4
Hongarije	65	8,1
USSR	61	8,2
Bulgarije	7	2,6
DDR	16	1,9
Joegoslavië	5	0,2
Roemenië	4	3,3
Totaal	230	40,7

Binnenkort komt, zijdens de minister van Buitenlandse Zaken, mede namens de minister van Financiën en de staatssecretaris van Economische Zaken, de Kamer een evaluatie toe van het Oost-Europa hulpbeleid zoals dat in 1990 is gevoerd. Hierin zal een gedetailleerd overzicht van de in PSO-kader aan de orde zijnde projecten worden opgenomen. In de evaluatie zal ook worden ingegaan op de Nederlandse bijdrage aan multilaterale activiteiten. Het ging daarbij voor 1990 om een bedrag van ca. f 20 mln.

42

Het betrekken van Nederlandse bedrijven bij het hulpprogramma van de EG geschiedt op de eerste plaats via het verstrekken van informatie over dit programma (projecten, aanbestedingsprocedures). Daarnaast wordt gezien of door middel van co-financiering (Nederlandse en EG-hulpgelden) de betrokkenheid van Nederlandse bedrijven bij EG-hulpprojecten kan worden vergroot. De financiële ruimte die het bilaterale Nederlandse hulpprogramma biedt is echter zo gering dat de mogelijkheden voor co-financiering betrekkelijk beperkt zijn.

Op 8 november 1990 is met de Wereldbank een arrangement gesloten tot instelling van een «Consultancy Trust Fund». Daaruit kunnen worden gefinancierd, door Nederlandse consultants uit te voeren, feasibility-

studies ten behoeve van Wereldbankprojecten in Oost-Europa. Met dit fonds is een bedrag gemoeid van f 4 mln. op jaarbasis, afkomstig uit het Oost-Europa hulpbudget. Voor 1991 zal vermoedelijk wederom een bedrag van vergelijkbare omvang worden vastgesteld.

43

Van de 1600 aanvragen die het COCOM-secretariaat in 1990 heeft ontvangen, zijn er 50 getroffen door een veto, terwijl van de 60 Nederlandse aanvragen slechts over één leverantie aan China het veto werd uitgesproken (Kamerstukken II 1990-1991, 20 564, nr. 19, blz. 4).

44

Met ingang van 11 december 1990 is voor Hongarije een versoepeld regime van kracht geworden, dat grosso modo inhoudt dat de uitvoer van vrijwel alle geëmbargeerde goederen naar dat land in beginsel wordt toegestaan, tenzij in COCOM binnen een periode van vijf weken bezwaren worden aangetekend. Binnenkort zal deze speciale procedure ook gelden voor de uitvoer van strategische goederen naar Polen en Tsjechoslowakije.

45

Het COCOM-regime is indertijd overeengekomen om de uitvoer naar het Oostblok en China te controleren en is dus niet van toepassing op de uitvoer naar andere landen. Als gevolg van de politieke ontwikkelingen in Oost-Europa is in COCOM besloten het regime zodanig om te vormen dat alleen de uitvoer van de meest strategische goederen naar de landen waartegen het COCOM-regime zich richt onder controle blijft. Nederland heeft zich steeds een voorstander getoond van deze liberalisaties.

Zoals bekend, wordt echter ook in ander internationaal kader dan COCOM van gedachten gewisseld over strategische goederen. Een voorbeeld daarvan is het zgn. «Australisch overleg» inzake de uitvoer van stoffen die als voorlopers van chemische wapens kunnen worden beschouwd naar ongewenste bestemmingen, waaronder landen van het Midden-Oosten. Daarbij is veeleer sprake van een roep om verscherping van de regelgeving van de deelnemende landen.

Voorts zij opgemerkt dat de Nederlandse wetgeving (het Uitvoerbesluit strategische goederen) ruimer is dan de COCOM-afspraken, omdat zij zich niet beperkt tot de landen waartegen het COCOM-regime zich richt en bovendien een aantal goederen aan een vergunningplicht onderwerpt die niet zijn begrepen onder het COCOM-regime.

46

Overheden ondersteunen de nafinanciering van exporttransacties door middel van rentesubsidiëring, directe kredietverschaffing, herfinanciering gebonden hulpfinanciering. De Europese Gemeenschap is verantwoordelijk voor ongeveer 75% van de totale steun die door OESO-lidstaten wordt verschaft.

Binnen de Gemeenschap worden alle vormen van ondersteuning toegepast. Verschillen in de financiële exportondersteuning tussen Lidstaten hebben betrekking op de mate van overheidsbetrokkenheid, de omvang van de ondersteuning en aard van de ondersteuning. Frankrijk, Italië en het Verenigd Koninkrijk ondersteunen het meest actief en het omvangrijkst de nafinanciering van de kapitaalgoederenexport. Vrijwel alle sectoren worden ondersteund en alle vormen van steun worden ingezet. De Spaanse overheid steunt voornamelijk actief de export van schepen door middel van rentesubsidiëring. De geassocieerde financieringsmiddelen hebben een beperkte omvang en worden dus relatief weinig gebruikt. De Bondsrepubliek Duitsland richt zich bij de exportondersteuning vooral op de scheepsbouwsector, waarvoor geassocieerde financieringsmiddelen worden ingezet. Voor de ondersteuning van de vliegtuigindustrie, Airbus, wordt de nafinancieringsrente gesubsidieerd.

De Belgische overheid ondersteunt met name haar transportindustrie en de uitvoer van aannemingsdiensten. De Belgische overheid gebruikt daarvoor in hoofdzaak geassocieerde financieringsmiddelen. De Deense overheid ondersteunt haar kapitaalgoederenexporteurs in beperkte mate door middel van het beschikbaar stellen van geassocieerde financieringsmiddelen. De Portugese, de Griekse, de Luxemburgse en de Ierse economie kennen geen kapitaalgoederensector van betekenis. Financiële exportsteuning vindt derhalve vrijwel niet plaats.

Een volledig overzicht van de betrokkenheid van overheden bij de exportkredietfinanciering is opgenomen in de OESO-publikatie, getiteld «The Export Credit Financing Systems in the OECD Member Countries», 4e editie, 1990.

In een onderzoek van de EG (Second Survey on State Aids in the European Community) wordt een overzicht gegeven van de totale steunverlening, in de zin van het EG-verdrag, door EG-lidstaten. Daaruit blijkt dat alleen Denemarken en het Verenigd Koninkrijk minder steun, uitgedrukt in procenten van het BNP, gaven dan Nederland. Het bovenstaande beeld geldt ook voor de cijfers, uit hetzelfde EG-rapport, over de exportsteun.

Onderstaand wordt een overzicht gegeven van de exportsteunverlening door de EG-lidstaten.

Exportsteunverlening door EG-lidstaten in miljoen ECU gemiddeld over de periode 1986-1988 en 1981-1986

	1986-1988	1981-1986
Frankrijk	1 428	2 392
Italië	645	1 093
Griekenland	329	733
Verenigd Koninkrijk	320	860
Ierland	150	95
België	133	108
BRD	132	106
Denemarken	48	60
Spanje	28	-
Nederland	17	35
Portugal	8	-
Luxemburg	1	1
Totaal	3 239	5 480

Uitgedrukt in procenten van het BNP staat Nederland op de laatste plaats.

47

Het bezoek van de staatssecretaris van Economische Zaken aan Venezuela in maart 1990 stond in het teken van het versterken van de banden met een land, waarmee van oudsher goede bilaterale betrekkingen worden onderhouden. De bijzondere positie van deze regio, waar ook een deel van het Koninkrijk is gesitueerd, vergt extra aandacht. Kort tevoren was van Venezolaanse overheidszijde uitdrukkelijk verzocht om een bemiddelende rol van de Nederlandse overheid bij de voorbereiding en uitvoering van enige zeer grote infrastructurele projecten, met name op het gebied van de zgn. natte waterbouw. Inmiddels heeft dit bezoek een follow-up gekregen in de vorm van een tweetal technische missies, waarbij de mogelijkheden voor het Nederlandse bedrijfsleven steeds scherper in beeld komen.

De missie van de staatssecretaris naar Chili bevestigde vooral het herstel van de bilaterale relaties met dit land, na het einde van de periode Pinochet. Het Nederlandse bedrijfsleven zag door deze actie zijn inspanningen gesteund door een vertegenwoordiger van de Nederlandse regering. Voor de toekomstige economische betrekkingen was het

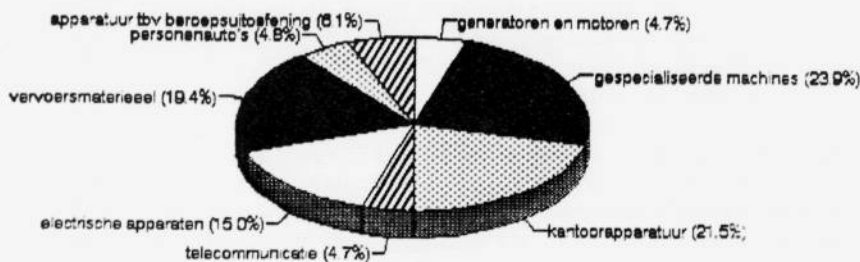
daarnaast van belang dat tijdens het bezoek door de staatssecretaris een bilaterale economische samenwerkingsovereenkomst werd ondertekend en uitzicht kon worden verkregen op mogelijke ondertekening van een bilaterale investeringsbeschermingsovereenkomst.

Het bezoek van de minister van Economische Zaken aan Mexico, vergezeld van de top van het Nederlandse bedrijfsleven, was de bezegeling van een al langer durend proces van verbetering van de bilaterale economische relaties met dit land, dat zich door ingrijpende interne maatregelen had weten op te werken tot een open markt-economie. De gesprekken die de bewindsman en de vertegenwoordigers van het bedrijfsleven met de Mexicaanse president en regering hebben gevoerd, rechtvaardigen het nodige optimisme voor niet alleen de toekomstige handelsrelaties, doch eveneens voor het niveau van de Nederlandse investeringen in Mexico.

48

De totale uitvoerwaarde van kapitaalgoederen bedroeg in het eerste halfjaar van 1990 f 28 miljard, d.i. 23¹/₂% van de totale Nederlandse uitvoerwaarde. De samenstelling wordt gepresenteerd in onderstaande grafiek.

**Samenstelling kapitaalgoederenexport pakket
voor het eerste halfjaar van 1990 (Bron: CBS)**

49

In 1987, 1988 en 1989 zijn polissen en dekkingstoezeggingen¹ met een totaal obligo van respectievelijk f 8798,1 mln., f 7707,1 mln. en f 8378,4 mln. goedgekeurd. De geografische spreiding van dit obligo is als volgt (in miljoenen guldens):

	1987	1988	1989
Europa	2 628,2	2 489,8	2 413,9
Afrika	734,9	938,7	629,7
Amerika	977,9	961,8	671,8
Azië (excl. M-O)	2 004,7	1 095,5	2 533,6
Midden-Oosten	1 059,6	1 086,8	536,3
Oceanië	3,0	-	166,9
Meer dan 1 land ²	1 389,8	1 134,5	1 426,2
Totaal	8 798,1	7 707,1	8 378,4

¹ Slechts indien de betreffende exporteur het contract verwerft kan een definitieve polis worden afgegeven.

² Het betreft hier omzetpolissen waaronder regelmatig wederkerende (handels)exporten naar meerdere landen verzekerd zijn.

Het uitstaande obligo van de Staat is per ultimo 1989 als volgt naar regio verdeeld (in miljoenen guldens):

	polissen	dekkings- toezeggingen	totaal
Europa	2 595	1 318	3 913
Afrika	2 508	506	3 014
Amerika	2 236	452	2 688
Azië (excl. M-O)	2 036	2 259	4 295
Midden-Oosten	1 591	434	2 025
Oceanië	124	—	124
Meer dan 1 land	10 380	—	10 380
Totaal	21 470	4 969	26 439

51

Buitenlandse overheden steunen de eigen ondernemingen op exportmarkten in het bijzonder door het beschikbaar stellen van exportfinancieringen tegen niet-marktconforme voorwaarden danwel het verlenen van subsidies op commerciële leningen. Sedert midden tachtiger jaren bestaat het overgrote deel van de «exportfinanciering» uit gebonden hulpfinanciering, die in Nederland bij O.S. berust. In OESO- en EG-verband zijn afspraken gemaakt deze krediettrace voor bepaalde sectoren in bepaalde mate aan banden te leggen. Nederland is een groot voorstander van het verder terugdringen van overheidssteun op het terrein van exportfinanciering en draagt zulks ook in alle relevante fora uit.

Zolang buitenlandse overheden zich voor alle sectoren en naar alle landen niet volledig onthouden van exportsteun, dient het Nederlandse bedrijfsleven een beroep te kunnen doen op een instrumentarium waarmee op strikt defensieve wijze de gevolgen van genoemde buitenlandse steun gedeeltelijk kunnen worden gecompenseerd. Een dergelijk instrumentarium bestaat sedert 1976 in de vorm van de Exportfinancieringsfaciliteit (EFF), voorheen het Matchingfonds geheten. Zie overigens ook het antwoord op vraag 46.

52

Sinds de heropening van het LCL-Programma in juni 1990 werden door bedrijven in totaal 76 formulieren aangevraagd voor het indienen van een verzoek tot LCL-ondersteuning. Uiteindelijk werden 26 aanvragen ingediend, waarvan er 6 betrekking hebben op een gemengd krediet en de overige 20 op een laag-concessionele lening. Van de ingediende aanvragen werden er 8 afgewezen en 4 gehonoreerd. Van de 4 aanvragen waarop een toezegging is gedaan, is (vooralsnog) door het ontvangende land niet beslist aan wie de order zal worden gegund. De vier goedgekeurde aanvragen betreffen een gemengd krediet. 14 aanvragen zijn nog in behandeling bij het Ministerie van Buitenlandse Zaken (DGIS). Naar verwachting zal op korte termijn de beoordeling van een vijftal projecten worden afgerond.

Onderstaand wordt een beeld gegeven van de activiteiten.

	1989 EVD	Derden	1990 EVD	Derden
Onderzoek				
- marktonderzoek	20	20	48	52
Promotie-instrumenten				
- vakbeursinzending	0	138	0	94
- handelsreizen/-bijeenkomsten	0	47	2	40
- inkomende missie decisionmakers	4	2	10	4
- informatiestand	9	3	6	6
- uitnodiging vakjournalisten	14	3	18	3
- diverse activiteiten	6	10	11	8
- presentatie	4	5	3	6
- Holland Lounge	1	4	1	0
- symposium/seminar	0	2	0	3
- audiovisuele presentatie	0	1	-	-
- voorlichtingsbijeenkomsten	-	52*	21	317**

* In samenwerking met de EVD.

** Waarvan 9 met de EVD.

De Staatssecretaris van Economische Zaken,
Y. C. M. T. van Rooy